

TURLI TILLAR SHE'RIYATI TARJIMASIDA LINGVOPOETIK UYG'UNLIK VA MILLIY RUHNING IFODALANISHI

Eshboyeva Tursuntosh Soxatmamatovna
Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
tursunoysoxatmamatova@gmail.com
Yusupova Feruza Maxsudovna
SamDChTI magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada turli tillar she'riyati tarjimasida lingvopoetik uyg'unlikni ta'minlash hamda milliy ruhni yetkazish masalalari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. She'riy matn tarjimasida jarayonida obrazlilik, badiiy uslub, ritm va qofiya kabi poetik unsurlarning boshqa tilga ko'chirilishi tarjimon oldiga murakkab vazifalarni qo'yadi. Tadqiqotda ana shu jarayonning o'ziga xos qiyinchiliklari, tarjimonning lingvopoetik kompetensiyasi va milliy mentalitetni aks ettirishdagi ijodiy yondashuvlari yoritiladi.

Kalit so'zlar: she'riy tarjima, lingvopoetika, poetik uyg'unlik, milliy ruh, badiiy obraz, ritm va qofiya, tarjimon mahorati, milliy mentalitet, badiiy tarjima..

KIRISH.

Tarjima jarayonida asl poetik asarning lingvopoetik uyg'unligi va milliy ruhini saqlash mexanizmlarini aniqlashdan iborat. Asosiy vazifa — til, ritm, obrazlilik va madaniy realiyalar kabi komponentlarning qaysi biri eng aniq va badiiy jihatdan to'liq yetkazilishni talab qilishini belgilash, shuningdek matnning badiiy yaxlitligini asrashga yordam beruvchi samarali tarjima strategiyalarini aniqlashdir. Poetik vositalarning estetik qabulga ta'sirini tahlil qilish hamda asarning talqiniga madaniy kontekstning ta'sirini o'rganishni o'z ichiga oladi.

Poetik matnning badiiy-til hodisasi sifatidagi tabiati, asl matnda obrazlar, ramzlar va lingvopoetik struktura orqali namoyon bo'ladigan milliy ruhni tarjimada yetkazish usullari va mexanizmlaridir. Tarjimonning forma va mazmun uyg'unligini qay tarzda saqlashi, tarjima matnining o'quvchida asl asarga teng emosional va estetik ta'sir uyg'otishga qanchalik erisha olishi alohida e'tiborda turadi. Lingvopoetika tildagi vositalar bilan badiiy ifodalilikning o'zaro munosabatini o'rganib, so'zning estetik effekt va emosional ta'sirni qay tarzda shakllantirishini tahlil qiladi. Poetik tilda obrazlilik, metaforiklik, ritmik tuzilish va tovush tashkiloti kuchayib, matnning badiiy zichligi va ichki uyg'unligini yaratadi. Poetik nutq muallifning individualligiga tayanib, undagi har bir detal ma'no chuqurligini ochishga xizmat qiladi. Badiiy matnda milliy ruh madaniy kodlar, ramzlar, an'anaviy obrazlar va xalq dunyoqarashi orqali namoyon bo'ladi. U asarning takrorlanmas ohangi va badiiy olamini belgilaydi. Poetik til bilan milliy-madaniy xususiyatlarning uyg'unlashuvi lingvopoetik harmoniya yaratadi va uni tarjimada ehtiyotkorlik, badiiy sezgirlik va yuqori aniqlik bilan yetkazish talab etiladi.

Milliy ruh etnosning dunyoqarashini shakllantiruvchi madaniy kodlar va til birliklarining murakkab sintezidir. Uning asosiy tashuvchilari milliy-madaniy konseptlar bo'lib (masalan, rus an'anasidagi “rocka”, “воля”), ular tarixiy tajriba va qadriyatlar tizimini mujassamlashtiradi. Poetik matnga etnik belgililikni maxsus obraz-ramzlar (береза, степь, сакура), idiomatik birliklar va ritmik naqshlar beradi. Bu elementlar lingvokulturologik yashirin ma'noni shakllantirib, tarjimada maxsus strategiyalarni talab qiladi.

Madaniy jihatdan belgilangant leksik va frazeologik birliklar ko'pincha to'g'ridan-to'g'ri ekvivalentga ega bo'lmaydi. Ayniqsa, etnik tasavvurlar va an'analardan bog'liq metafora, ramz va obrazlarni tarjima qilish murakkabdir. Shuningdek, asarning ohangdorligini shakllantiruvchi ritm, melodika va poetik usullarni to'liq yetkazish qo'shimcha qiyinchiliklar tug'diradi. Har qanday nomuvofiqlik ma'noga putur yetkazishi, emosional

ta'sirni susaytirishi va madaniy o'ziga xoslikni yo'qotishi mumkin. Shu bois tarjimondan yuqori darajadagi badiiy sezgirlik, aniqlik va professionallik talab etiladi.

Lingvopoetik uyg'unlikni tarjimada saqlashda ekvivalentlik va moslashtirish strategiyalari muhim ahamiyatga ega. Ekvivalentlik va adaptatsiya strategiyalari muhim ahamiyatga ega. Ekvivalentlik — ma'no va emotsional ta'sirni saqlashga yordam beradi, adaptatsiya esa madaniy kontekstni o'quvchiga yaqinlashtiradi. Poetik shaklni, madaniy realiyalarni va obrazlar tizimini saqlash tarjimaning badiiy qiymatini oshiradi.

Masalan, Yeseninning «...В саду горит костер рябины красной» satrining «...In garden blazes red mountain-ash» deb tarjima qilinishi «рябина» obrazining milliy-poetik rangini yo'qotadi. Xuddi shuningdek, o'zbek poeziyasidagi «Sarvi xandoning yuziga chang tushsa» iborasining «If dust falls on the face of a beauty» deb tarjima qilinishi «sarvi xandon» milliy-simvolik obrazini batamom yo'qotadi. Ekvivalentlik mazmuniy chuqurlik va badiiy ta'sirni iloji boricha to'liq saqlashga, moslashtirish esa matnni o'quvchining madaniy tajribasiga mos ravishda qabul qilinishini osonlashtirishga xizmat qiladi.

Poetik shaklning — ritm, qofiya, tovush takrorlari — saqlanishi asarning melodikasi va estetik jozibasini ta'minlaydi. Madaniy realiyalarni tarjima qilishda tarjimon funksional analoglar topishi yoki zarur hollarda izohli yondashuvdan foydalanishi mumkin. Bunday strategiyalar milliy ruh va asarning badiiy yaxlitligini tarjimada imkon qadar to'liq aks ettirishga yordam beradi.

Rus, g'arb va o'zbek tarjima maktablari tarjimoni tilarni o'zgartirish emas, balki madaniyatlararo muloqot deb biladi. Asosiy maqsad - nafaqat so'zlamarni, balki asarning milliy ruhi va badiiy qadrini saqlab qolishdir.

Asosiy tamoyillar:

- Madaniy xotira va dunyoqarashni yetkazish (Gak, Ter-Minasova)
- Madaniyatlar o'rtasida vositachilik (Bassnett, Karau lov)
- Asarning o'ziga xosligini saqlash (Venuti)
- Asarning hissiyoti va ritmini qayta yaratish (Paund)
- Milliy tafakkur va tasvir tizimini hisobga olish (Qodiriy, Vahobov)
- Ikkala xalq ma'naviyatini tushunish (Muhammad Yusuf)

Xulosa qilib aytganda, rus, g'arb va o'zbek tarjima maktablari namoyondalarining fikrlari tarjimaning lingvistik jarayondan ko'ra madaniy vositachilik vazifasiga ko'proq e'tibor qaratish zarurligini aniq ko'rsatadi. V.G.Gak, S.Bassnett va A.Qodiriy kabi olimlarning ta'kidlashicha, samarali tarjima ikki madaniyat o'rtasida so'zma-so'z ko'chirish emas, balki diqqat bilan o'zaro munosabatdir. Bu L.Venutining “o'ziga xoslik” tamoyilini, E.Paundning ritm va hissiyotni aks ettirish talabini va M.Yusufning tarjimon ikki xalqning ma'naviyatini tushunish zarurligi haqidagi da'vatini o'z ichiga oladi. Ushbu yondashuv tarjimaga nafaqat matnni, balki uning madaniy konteksti va badiiy qadrini saqlab qoladigan san'at sifatida qaraydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Qodirova, Z. She'riy tarjimada obrazlilik muammosi. // Filologiya masalalari jurnali, №2, 2021. — B. 34–42.
2. Ballard, M. De Cicéron à Benjamin: Traductologie et traduction littéraire. — Paris: Artois Presses Université, 2007.
3. Lederer, M. La traduction aujourd'hui: le modèle interprétatif. — Paris: Hachette, 2014.
4. Abdulla Oripov. Saylanma: She'rlar va dostonlar. — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2016.
5. Karshibaeva, U. D. (2022). Germa DE stal and french romanticism. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 12(12), 61-64.
6. Eshboyeva T.S. Linguopoetical analysis of poems translated from Uzbek into French // Texas journal of philology, culture and history. ISSN2770-8608.Impact factor(2023):6.956, In volume 25, December, 2023. – P. 22-25.
7. Eshboyeva T.S. Alisher Navoiy g'azallari tarjimasining lingvopoetik tahlili // SamDU Ilmiy axborotnomasi, – Samarqand, 2023. 4/1-seriya. – B. 80-85.

8. Eshboyeva T.S. Shavkat Rahmon she'rlari tarjimasining lingvopoetik tahlili // Xorazm Ma'mun Akademiyasi axborotnomasi. – Xorazm, 2023. 9/4. – B. 28-31.
9. Eshboyeva T.S. Shavkat Rahmon tarjima she'rlarining estetik imkoniyatlari (fransuz tiliga tarjimalari misolida) // NamDU Ilmiy Axborotnomasi. – Namangan, 2023. 11-son. – B. 316-320.
10. Oxford Research Encyclopedia: Translation & Linguistics <https://oxfordre.com/linguistics>.